

**ФЕНОМЕН КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ В ІСТОРИЧНІЙ
РЕТРОСПЕКТИВІ**

Одним з найцікавіших феноменів української культури XVII – XVIII ст. стала школа, яку сучасники називали колегіумом (колегією), або – на пошану її фундатора – Києво-Могилянським колегіумом, згодом Києво-Могилянською академією. Як загально відомо, безпосереднім попередником цього вищого навчального закладу була Київська братська школа. У Києві українська братська школа могла розвиватися вільніше, ніж братські школи у Львові та Луцьку, оскільки перебувала під захистом козаків [1, с. 18].

Деякі автори дотепер повторюють погляд істориків середини XIX ст., що школа при братстві Богоявлення в Києві вже існувала наприкінці XVI ст., а в 1588–1589 рр. була перетворена патріархом Єремією зі скромної братської школи на колегіум. Однак ряд документів засвідчує, що як братство, так і школа в Києві були організовані в 1615 –1616 рр. Першими ректорами братської школи були Іван Борецький (пізніший митрополит Йов), Мелетій Смотрицький [2, с. 207].

І лишалась би вона одною з братських шкіл, більш або менш успішною і впливовою, яких чимало тоді було розкидано на українських землях. Якби не з'явилася в Києві ще одна видатна людина, митрополит Петро Могила, котрий 1632 року об'єднав дві такі школи – Братську і Лаврську в колегіум з осідком на Подолі. І збудував для нього окреме приміщення, буквально поєднавши його з подарованим будинком Галшки. Визначальна риса цього закладу полягала в модерній, європейсько спрямованій програмі навчання. Петро Могила студював у високих школах Речі Посполитої, Голандії, Франції, знав їхню систему освіти і почав її впроваджувати в Україні. Він розумів, що тільки так можна захистити ідентичність козацького народу і його традиції, водночас спрямувавши їх до європейських духовних цінностей [3, с. 32].

Києво-Могилянська колегія була не тільки школою, але й прикладом і зразком православного християнського життя. За статутом, що його уклав Петро Могила («Антологія», в Колегії були дві «конгрегації», або «младенчеські братства», старша – під покровом Богородиці і менша – під покровом св. Володимира. В них учні привчалися до самодіяльності, обирали свою управу, вступаючи до конгрегації, давали присягу шанувати свій монастир. Петро Могила забезпечував викладачів та неімущих студентів засобами для життя і навчання, збудував першу бурсу, нове кам'яне приміщення під школу, яка є й сьогодні на території Києво-Могилянської академії.

Зазначимо, що як просвітитель і релігійний діяч Петро Могила без перебільшення відіграв чи не вирішальну роль у розвитку освіти в Україні напередодні Визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького у 1648–1654 рр. Дбаючи про своє улюблене дітище, київський митрополит

завзято добивався, щоб колегія дістала право називатися академією, котра мала вищий за колегію ранг, що прирівнювався до університету. Як зазначає француз Жан-Бенуа Шерер у книзі «Аннали Малоросії, або Історія козаків-запорожців», «під академією тут слід розуміти те, що ми звичайно називаємо університетом» [4, с. 215].

У більшості наукових праць, довідників, монографій офіційною датою надання Києво-Могилянській колегії статусу академії вважається 26 вересня 1701 р., коли Петро I своєю грамотою ствердив право викладати богослов'я, здобуте самоврядування і назву. Проте історичні факти, останні дослідження свідчать, що Києво-Могилянська колегія юридично дістала право називатися академією у 1670 р., а фактично стала нею у 1676 р. [5, с. 45]

Велику роль відіграв у справі відродження Академії гетьман І. Мазепа, якого митрополит Варлаам Ясінський називав «прислівником і благодітелем», а Теофан Прокопович – «ктитором преславної Академії Могило-Мазеповіянської». Єпископ Антоній Стаховський називав Академію «Києво-Могилянськими Афінами», укріпленими Мазепою. Тісний зв'язок Київської Академії з Мазепою позначився в тих «панегіриках», які відмічали роль Мазепи, як вождя України. Мазепа дійсно був меценатом і опікуном Академії. Він збудував для неї новий будинок, новий Братський собор, в якому відбувалися урочисті Служби Божі і в якому професори виголошували проповіді. Мазепа сам часто відвідував Академію, бував на її диспутах та виставах. В Академії вчилися обидва Мазепині небожі – І. Обидовський та А. Войнаровський. В добі піднесення української культури часів Мазепи Академії належало центральне місце [6, с. 43].

Академія при підтримці гетьмана Івана Мазепи й митрополита Варлаама Ясінського посилає до Москви своїх послів на чолі з ректором Йосафом Кроковським з метою отримати підтвердження свого матеріального та правового статусу. Повертається ректор з царською грамотою, якою підтверджується попередня грамота від 1694 р., тобто – всі володіння Академії, а також її статус вищого навчального закладу: «Академии их Киево Могилянской, что от прежнего своего основания имеет равные привилегии, как обыкновенно иные Академии во всех государствах иномземческих, право свободы имеют подтверждается» [7, с. 30].

Але ж за зв'язки з Мазепою Академія заплатила тяжку ціну: протягом майже 30-ти років вона не могла цілком отрястися від репресій Петра I. Першою й найтяжчою репресією була заборона вчитися в Академії «чужинцям», себто підданам Польщі.

Повернути Києву та Академії блиск і славу часів Мазепи не міг уже ніхто. Але за Данила Апостола та митрополита Рафаїла Заборовського Академія почала знову поволі підноситися зі стану занепаду [8, с. 46].

Відомо, що починаючи від Петра I, ведеться наступ на українську мову, її знищення. Приймається ряд заходів, «дабы народ малоросийский не почитал себя отличным от великоросийского». Незважаючи на заходи російського царизму щодо русифікації Академії, як і всієї України, українська літературна мова, в розвиток якої внесла свій вклад і Академія, в повній красі зазвучала в

творах І. Котляревського, Т. Шевченка та інших Українських поетів і письменників.

Зазначимо, що тільки з утвердженням незалежності України 16 жовтня 1991 р. розпочалася нова сторінка історії Києво-Могилянської академії. Указом Президента України було започатковано Незалежний міжнародний університет «Києво-Могилянська академія».

Після 175-річної перерви в 1992 р. Києво-Могилянська академія була відновлена як світський навчальний заклад, ставши водночас символом відродження незалежної України. В 1994 р. здобула титул «Національний університет». Патроном Національного університету «Києво-Могилянська академія» є Президент України.

Отже, розвиток освіти України в XVII—XVIII ст., поява мережі різних видів навчальних закладів і зокрема Києво-Могилянської академії як центру освіти та культури мали великий вплив на піднесення освіченості серед населення, формування інтелектуальної еліти в країні.

Відзначимо, що діяльність академії служить яскравим прикладом основного напрямку розвитку української культури: збереження національно-релігійної тотожності шляхом збагачення вітчизняних традицій новітніми культурними досягненнями, інтеграції України до загальноєвропейських культурно-освітніх рухів.

Література

1. Баранівський В. Демократизм Києво-Могилянської Академії як прикмета її європейської приналежності // Мандрівець. –2004. –№ 1. – С. 16–20.
2. Маслов С. І. Культурно-національне відродження на Україні в кінці XVI ст. і першій половині XVII ст. // Матеріали до вивч. укр. літ-ри. – Київ, 1959. – Т. 1. – С. 207 – 208.
3. Хижняк З. І. Києво-Могилянська академія. Вид. 2. – Київ, 1981. – С. 31 – 33.
4. Шерер, Жан-Бенуа. Літопис Малоросії, або Історія козаків-запорожців та козаків України, або Малоросії: Пер. з фр. В. В. Коптілов –К.: Укр. письменник, 1994. –311 с.
5. Крайній К. «На одній лінії з останніми успіхами науки...»: Нарис з історії Київської духовної академії (Києво-Могилянської академії // Людина і світ. –1998. –№ 3. – С. 43–47.
6. Литовченко Т. Відроджений осередок духовності // Політика і культура. –2002. – № 39. – С. 42–46.
7. Малаш М. Час плинний – Академія вічна // Україна. –1999. –№ 10. – С. 28–31.
8. Ткачук М. Києво-Могилянська Академія і становлення академічної філософії в Україні // Філософська думка. –2000. –№ 4. – С. 37–56.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>